

O'ZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1956-YIL 4-YANVARDAN SHIQA BOSHLAGAN

АДАБИЙ-БАДИЙ, МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ, ИЖТИМОИЙ ГАЗЕТА

№ 7 (4509) 2019 ЙИЛ 15 ФЕВРАЛЬ

14 февраль — Заҳириддин Муҳаммад БОБУР таваллуд топган кун

БОБУР ИЖОДИНИНГ ОЛМОС ЖИЛОЛАРИ

Истиқлол йиллари ўзбек адабиётишунослигида навийшунослик билан бир қаторда янги илмий тармоқ — бобуришунослик ҳам узил-кесил шаклланди. XIX асрдаёқ Фарбий Европада пайдо бўлган ва XX асрда ривожланиш босқичига кирган бобуришунослик илми энди нафақат шаклланди, ҳатто бу соҳада "Заҳириддин Муҳаммад Бобур энциклопедияси" ("Шарқ" НМАК, 2014, 2017) ва "Заҳириддин Муҳаммад Бобур. Бобурийлар. Библиография" (Москва, 2016) сингари фундаментал наشرлар ҳам дунё юзини кўрди.

"Бобурнома" қомусий асар бўлгани учун ўнлаб фанлар маълумотлари сақланган хазинага ўхшайди. Бу хазинага адабиётшунос кирадимиз, тилшунос бош суқадими, тарихчи варақлаб кўрадимиз, ҳар гал ўзидан олдинги тадқиқотчининг кўзи тушмаган янги-янги маълумотларга дуч келаверади.

Биз куйида филология фанлари доктори, профессор Ҳасан Қудратуллаевнинг "Бобурнинг адабий-эстетик олами" асари ҳақида сўз юритамиз.

Ҳ.Қудратуллаев бу китобига Бобур ва "Бобурнома" хусусида кўп китоблар ёзди. Уқувчилар, айниқса, унинг "Бобурнинг армони", "Бобурнинг давлатчилик сийсати ва дипломатияси" китобларини севиб мутолаа қилганлар.

Тадқиқотчи янги асаридида "Бобурнома"га типология нуктаи назаридан ёндошишни асосий мақсад қилиб олган. Муаллиф моҳирлик билан "Бобурнома"даги воқеа-ҳодисалар, шахслар ва уларнинг қисматлари ҳақидаги матнларни ўша замоннинг улуг адиблари ва тарихчилари Алишер Навоий, Зайниддин Восифий, Гиёсиддин Хондамир, Абдураззоқ Самарқандийнинг китобларидаги маълумотларга қиёсан таҳлил қилган. Айни пайтда муаллифларнинг мавқеи, шахси, иктидорини, эътиқоди, шахсий услуби ҳақида ҳам мушоҳада юритиш пайида бўлган.

Олим асар мундарижасини тузишда илмдаги академизмга хос йўл тутган: текширишларини аввал форс-тожик ва ўзбек адабиётида ҳақиқий наср ва ёдномалар яратилиш тарихидан бошлаган. Ҳатто насрдаги туркий тилдаги мунозаралар ҳам Ҳ.Қудратуллаев назаридан четда қолмаган. Мунаққиднинг насрий асарларининг жанр ранг-баранглиги хусусидаги мушоҳадалари ҳам диққатга сазовордир. Чунончи, у ёзади: "Шундай қилиб, Хусрав Дехлавий ва бошқа насрий асарлар муаллифларининг қарашларига асосан, форс-тожик насрий асарлари жанр шакллари тўққиз хили куйидагилардир: афсона, дoston, ҳикоят, қисса, мақомот, масал, латифа, тарассул (нома), тарих ва сайр (тарихий адабиёт)".

Бобур таваллудининг 330 йиллиги тантаналарида халқаро анжуманга қатнашган жаҳоннинг машҳур бобуришунослари Эйжи Мано (Япония), Магда Махлуф (Миср), Азиз Каюмов, Саидбек Ҳасанов (Ўзбекистон), Мансура Ҳайдар (Ҳиндистон), Илза Сиртаутас (АҚШ), Рамиз Аскер (Озарбойжон), Билал Южел (Туркия) бобуришунослик илмининг маркази Ўзбекистонга — Тошкентга кўчганини бир овоздан эътироф этдилар. Бу соҳада Бобур номидаги халқаро жамоат фонди раёсати ва раиси Зокиржон Машрабовнинг алоҳида хизматлари борлиги қайд этилди.

Ушандан буён ҳар йили бобуришуносликка доир юзлаб мақола ва ўнлаб рисола, монография ёзилиб нашр этилмоқда. Жумладан, 2017 йили Бобур таваллудининг 535 йиллиги олдидан ўтказилган "Заҳириддин Муҳаммад Бобур асарларининг жаҳон маданияти тарихида тугган ўрни" мавзусидаги халқаро анжуман ва унинг материалларининг "Бобур адабияти" номида нашр этилгани ҳам бобуришуносликдаги муҳим воқеа бўлди.

Ўтган йилги — Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллудининг 536 йиллигига бағишланган Мирзо Кенжабевнинг "Мубаййин" ва "Волидия"га доир янги тадқиқотлари ва таниқли бобуришунос Ҳасан Қудратуллаевнинг "Бобурнинг адабий-эстетик олами" ("Маънавият" нашриёти, 2018) монографияларининг чоп этилгани ҳам илмдаги сезиларли ишлардан бўлди.

Уюшма фаолиятдан

ИККИ БУЮК ШОИРГА ТАЪЗИМ

Жиззах вилоятидаги Х ҳарбий қисмда Алишер Навоий ва Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллуд кунлари муносабати билан "Икки буюк шoir" мавзусида давра суҳбати бўлиб ўтди. Тадбирда вилоятдаги кўзга кўринган ижодкорлар ва санъаткорлар иштирок этиб, ҳарбийларга икки аллома бобомизнинг ҳаёти ва ижоди ҳақида сўзлаб беришди. Шунингдек, ҳарбийлар ҳам ўз навбатида ватанпарварлик руҳидаги рубойлардан намуналар ўқишди. Ўзбекистон олий ҳарбий авиация билим юрти ва бошқа ҳарбий қисмларда ҳам шундай тадбирлар юқори даражада ташкил этилди.

УЛУҒЛАРГА ЭҲТИРОМ

Тошкент тиббиёт академияси Фарғона филиалида Алишер Навоий ва Заҳириддин Муҳаммад Бобур ижодий меросини ўрганишга бағишланган маърифий тадбир бўлди. Тадбирда Ўзбекистон халқ шоири Э. Сиддиқова, Фарғона давлат университети профессори Ҳ.Жўраев, филиал директори Г. Султонов ва бошқалар улуғ алломаларнинг ижодий мероси ўзбек адабиётининг сарчашмаларидан эканини таъкидладилар. Адабиёт байрами бутун вилоят бўйлаб давом этмоқда.

ТАЪЗИМ МУАССАСАЛАРИДА

Юнусобод туманидаги 260-умумтаълим мактабида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси билан ҳамкорликда ўзбек мумтоз адабиётининг буюк шоирлари Алишер Навоий ва Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳаёти ва ижодига бағишланган адабий учрашув бўлиб ўтди. Мактаб ўқувчиларининг икки буюк бобомиз ҳаётига бағишланган саҳна кўринишлари йиғилганларда катта таассурот қолдирди. Фаол иштирокчиларга Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси томонидан ташаккурнома ва китоблар совға қилинди. Шунингдек, Марғилон шаҳридаги Эркин Воҳидов номидаги ижод мактаби, Когон туманидаги 5-умумтаълим мактаби, Жиззах Политехника институти сингари мамлакатимизнинг барча таълим муассасаларида мана шундай тадбирлар бўлиб ўтмоқда.

Суратларда: Андижонда Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллудига бағишланган тантанали тадбирдан лавҳалар.

Зухриддин УМУРЗОКОВ (ЎЗА) олган суратлар.

БРИТАНИЯ КУТУБХОНАСИДАГИ НОЁБ ДУРДОНАЛАР

Майкл Жеймс ЭРДМАН, Британия кутубхонасининг турк ва туркий тўпламлар бўлими раҳбари

Алишер Навоий Шарқ Ренессансининг йирик намоёнаси сифатида жаҳон цивилизацияси тарихида, айниқса, туркий халқлар маданияти ва маънавий ҳаёти ривожига алоҳида ўрин тутган ёрқин шахсдир. Буни далиллаганга кўндан-кўн асосларимиз бор. Инчунун, у ўзининг гуманистик гоялари, ба-

дий-фалсафий қарашлари, ўлмас шеърый асарлари билан инсоният тафаккури ривожига беқиёс ҳисса қўшган буюк шoir ва мутафаккир. Унинг адабий мероси нихоятда улкан ва серқирра. Алишер Навоий бутун дунё қаршида туркий (ўзбек) тилининг бой имкониятларини кўрсатиб бера олган ва араб ҳамда форс тилларидан ҳеч қайси жиҳатдан кам бўлмаган гўзал тил эканини исботлаб берган буюк тилшунос олимдир.

Навоий бутун онгли ҳаётини туркий халқларнинг нуфузини, миллий гурур ва миллий ўзига хослигини қайта тиклашга сарфлаган буюк ватанпарвардир. Навоий туфайли дунё халқлари туркий маданият ва маънавиятга алоҳида эҳтиром кўрсата бошлаганлар. Ҳазрат ўзининг ҳаётини илм-фан ва санъатни ривожлантиришга, мамлакат равнақи, миллатнинг тинч-тотув яшashi ҳамда давлат қудратини мустаҳкамлашга бағишлади. Султон Ҳусайн Бойқаро бежиз ул зотни "мамлакат устунини, давлат таянчи" дея эътироф этмаган.

Ҳазрат Навоий гарчи ҳаётининг мазмунини ижод қилишда деб билса ҳам, халқ осудалиги йўлида Султон ёнида туриб муҳим давлат ишларини бажарди.

Навоий амири кабир — бош вазир сифатида узоқ йиллар давлат бошқарувининг энг муҳим ва нозик бўйинларида, суд-адлия, ички ишлар, солиқ тизими, ташқи дипломатик алоқалар, ички низо-лар, чегара муаммолари, умумхалқ йиғинлари, тадбирларида давлат ва халқ манфаатларини ҳимоя қилди. Ҳазрат Навоий давлат хизматини мансаб ва обрў учун эмас, балки миллат қадриятларини тиклаш ва бутун дунёга тан олдиришдек улкан вазифани амалга ошириш учун имконият ва восита деб билди.

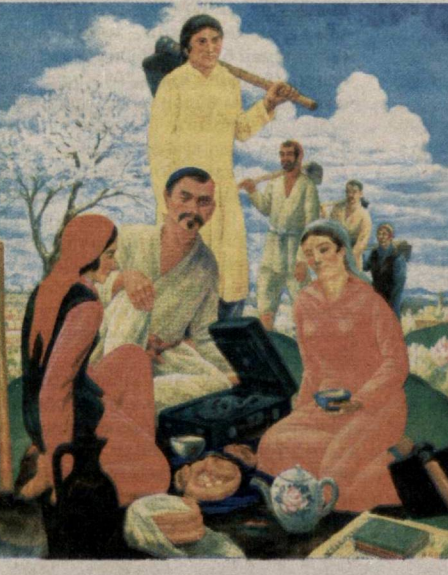
Навоий фақат туркий халқларга эмас, балки бутун башариятга тегишли мутафаккир шoir. Асарларида тилга олинган ҳар бир муаммо ва уни бар-тароф этиш гоялари бутун инсониятга дахлдордир.

Британия кутубхонаси улуғ шoir шеърятини ўз ичига олган 30 дан зиёд қўлёзмага эга. Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университети билан ўрнатилган ҳамкорлик биз учун шерикчилик дастурларидаги дастлабки муҳим қадамдир. Биз биргаликда Алишер Навоийнинг бой поэтик мероси ҳамда Марказий Осиёга дахлдор ранг-баранг қўлёзмалардан дунёни бахраманд этишга тайёрмиз.

ХАЗИНАЛАР МАСКАНИ

Ўзбекистон давлат Санъат музейининг юз йиллигига бағишланган "Сирли авангард" номли кўргазма очилди. Тадбирда таниқли музейшунос олимлар, санъаткорлар, рассомлар, халқ усталари, элчихона ходимлари ва кенг жамоатчилик иштирок этиди. Маросимда сўзга чиққанлар Марказий Осиёдаги энг йирик музейлардан бири бўлган мазкур санъат маскани юз йиллик фаолияти давомида маданият ва маърифат тарқатувчи илгор илмий марказлардан бирига ҳам айланганини таъкидладилар.

— Мазкур музей ҳозирги кунда жаҳондаги энг машҳур музейлар қаторида туради. — деди таниқли олим Эдвард Ртвеладзе. — Музей Ўзбекистон Республикаси маданияти ва санъатини тарғиб этишга, кенг жамоатчиликни мамлакатимиз ва жаҳон маданияти дурдоналари билан таништиришга катта ҳисса қўшмоқда. Дарҳақиқат, ўз фаолиятини тўрт юздан зиёд шахсий тўплам билан бошлаган музейда ноёб экспонатлар сонини йилдан-йилга ошириб бормоқда. 1974 йилдан буён музейнинг фаолияти мустаҳкам қурилган, барча шарт-шароитларга эга замонавий бинода давом этди. Нодир жамғармалар тўпламларини сақлаш учун махсус хоналар ажратилди. Бинонинг биринчи қава-

тидан маърузалар зали, бадий салон ўрин олган. Ўзбек мейморчилик санъати намуналари билан безатилган фойеда томошабинлар экспозиция билан танишиши учун қулай шароит мавжуд. Музейнинг юқори қаватларида жойлашган намоён шайхларнинг эллик олти хонадан асосий кўргазмалар ўрин олган. Томошабинлар қадимий санъат асарлари, турли мамлакатларнинг амалий санъати намуналари ҳамда Фарбий Европа ва россиялик рассомларнинг ҳам ноёб асарла-

ри билан танишдилар. Музей жамғармаси авангард йўналишидаги ноёб асарлар коллекциясига эга.

"Сирли авангард" экспозицияси кўргазма залларини безаб турган Р.Фалькнинг "Уйлар ва тоғлар", А.Лентуловнинг "Кўприкдаги поезд" картиналари, шунингдек, Л.Попова, П.Кандинский, А.Экстер, А.Осеркин, К.Малевич сингари ижодкорларнинг асарлари авангард йўналишининг ёрқин намуналаридир. Мамлакатимизда яшаб ижод қилган А.Волковнинг "Ўзбек байрами", О.Татевосяннинг "Қовун бозори", Н.Караваннинг "Пателефон тинглаш" каби асарлари миллий руҳиятга йўғрилгани билан диққатни тортади. Хунармандлар яратган паллақ, чойшаб, чинни буюмлар, турли безакли паннолар, кўрпачиқлар, бош кийимлар нафислиги билан томошабинларга манзур бўлмоқда.

Тадбир доирасида "Ўзбекистоннинг жаҳон тўпламларидаги маданият мероси" лойиҳаси асосида чоп этилган "Ўзбекистон давлат санъат музейининг тўплами" китоб-альбомининг, шунингдек, музей коллекцияси ҳақида видеороликнинг тақдими бўлиб ўтди. Тадбирда музей иши ривожига ҳисса қўшган ходимлар, санъатшунос олимлар ва жамоат арбоблари тақдирланди.

С.ҚОСИМОВА

